

EDEBİYATIMIZA YAPTIĞI KATKILAR İLE PARANTEZ AÇAN BİR YAZAR: SELANIKLİ TEVFİK

İsmail Turan

- Türk edebiyatında birçok yazarımız, kendi konuştuğu dili dışında ayrıca en az bir yabancı dil öğrenip onun vasıtasıyla çeşitli çalışmalara imza atmıştır. Telif eserlerinin yanında tercüme eserleri de edebiyatımıza katmışlardır. Bu yazarların edebiyatımıza katkıları hatırı sayılır bir düzeydedir. Bunlardan biri de 1860 yılında Selanik'te doğan Mehmet Tevfik'tir. "Selanikli Tevfik" sanıyla da anılan bu yazarımız, iyi derecede bildiği Fransızca ile edebiyatımıza önemli çeviriler yapmıştır. Selanikli Tevfik; tarih öğretmenliğinin yanında hukuk dersleri de vermiş, çeşitli gazetelerde ve dergilerde telif ve tercüme eserler yayımlamıştır.

Fransızcadan yaptığı çevirilerle tanınan Selanikli Tevfik, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı Türkçesine en çok çeviri -özellikle roman çevirileri- yapan dördüncü mütercim olarak bilinir. Özellikle "Fransız edebiyatından Jules Marie, Jules Verne, Xavier de Montépin, Louis Jacolliot, Edmond-Joseph-Louis Tarbé des Sablons, Victor Hugo, Louis Nogir, Henri Chabrillat-Paul D'ivol, Fortuna du Boisgobey, Georges Ohnet ve Pierre Zaccone gibi yazarların eserlerini [Osmanlı Türkçesine] tercüme et[miştir]" (Karadağ, 2013: 355).

Tarihle ilgili yaptığı telif eserlerle daha çok tanınan yazar, bunun yanında çeşitli gazetelerde yazdığı hikâyelerle de ön plana çıkmıştır. Ara Nesil Dönemi içerisinde de değerlendirebileceğimiz Selanikli Tevfik'in birçok gazetede yayımladığı hikâyelerini incelediğimizde o dönemde Abdullah Zühtü ile birlikte ön plana çıkan gazetecilerden biri olduğunu görmekteyiz.

50'li yaşlara geldikten sonra ruhsal ve fiziksel olarak çöküntüye uğrayan yazar; boğazındaki rahatsızlığından dolayı Viyana'da tedavi edilirken 1910 yılında vefat etmiş, cenazesi Selanik'e getirilerek burada gömülmüştür.

Bu çalışmamızdaki amacımız; Selanikli Tevfik'in edebiyatımıza katkısına değinmek, bunu da çeşitli gazetelerde yayımladığı hikâyeleriyle birlikte edebî mahiyetinin olduğunu düşündüğümüz denemelerini ve gezi seyahatlerini Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktararak önemini göstermektir. Daha önce hiçbir eserinin -en azından inceleme alanımızdaki hikâyelerinin ve diğer yazılarının- çeviri yazılarının yapılmadığına rastlamamızdan ötürü böyle bir çalışmaya giriştik.

Bu yazımıza ek olarak öncelikle *Sabah* gazetesinde yayımladığı, 6 bölümden oluşan ve tür olarak da gezi yazısı kategorisinde olan "Sakız'a Seyahat" adlı çalışmanın ilk bölümünü Latin harflerine aktardık. Sırasıyla 6 bölümünü de aktarmayı düşündüğümüz bu gezi yazısından sonra hikâyelerini de Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktaracağız. Bu Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metinlere İBB Atatürk Kitaplığından ulaştık. Bu kurumun Türk edebiyatının gelişimi ve devamlılığı için büyük fayda gösterdiği aşikârdır.

Dileğimiz, bu çalışmamızla Selanikli Tevfik gibi tozlu sayfalarda kalan birçok yazarımız hakkında yapılacak makale ve tez sayılarında artış olmasıdır.

Kaynak

Karadağ, A. B., "Türk Çeviri Tarihimizde 'Mütercim' Selanikli Tevfik", *Turkish Studies*, 2013, s. 355-363.

SAKIZ'A BİR SEYAHAT*

Selanikli Tevfik

Bundan takrîben iki sene evvel iki ay kadar Dersaâdet'ten infikâkla sevâhil-i Bahr-i Sefîd'de kâin Memâlik-i Osmâniyye'den büyük bir şehre seyahat etmiştim. Burada tesadüf, öteden beri mecbûr-ı iltifâtı olduğum bir zâta mülâkî olmak şerefini hazırladığından esnâ-yı mülâkatta o zât Sakız'a 'azîmet ederek bir müddet orada kalacağı cihetle 'avdetle zamân-ı müsâit bulacak olursam hiç olmazsa birkaç sâ'at Sakız'ı da görmek üzere oraya gelmekliğimi hâtır-nevâzâne bir sûrette emr ü teklîf eylediğinden dört beş gün sonra küçük bir vapur ile Sakız'a müteveccihen hareket etmiştim.

Sakız Cezîresi'nin letâfet-i ab u havasına dâir evvelden pek çok kulak dolgunluğum var idi. Fakat cezîre-yi lâtifenin en ruh-nevâz bir hâli olmak üzere hâtır-nişanım olan bir rivâyet mevcûd idi ki o da cezîreye sefîne ile takarrüp ettikçe insanın çiçek açmış portakal ve limon ağaçlarının ta'tîr eyledikleri bir hava-yı sâfîyi teneffüs ederek kendisini abı, türabı, havası revâyih-i tayyibe ile tahmîr edilmiş bir 'âlem-i safâya kadem-nihâde olmuş zannetmesinden 'ibâret idi.

Böyle bir 'âlem-i safâda insanın ihtisâsatı neden 'ibâret olacağını anlamak merâkı çoktan cây-gîr-i zamîrim olduğundan râkib olduğum vapurun küçüklüğü ve deryanın te'sir-i telâtumu ile başım epeyce sersem olmuş bulunmakla beraber yine Sakız'a bir iki mil mesafe kaldığını kaptandan haber aldığım zamân hemen güverteye seğırttim. Cezîreye epeyce takarrüb edilmiş olduğundan rûzgârın te'sîri kesilmiş, deniz râkid olmuş, zulmet-i leyl arasında gayet uzaklarda hayâl meyal bir iki yerde ziyâ eseri görülmekte bulunmuş idi. Şammemin olanca kuvvetiyle gecenin rutübetli havasını koklamaya başladım. Hani o nefehât-ı cân-fezâdan eser? Hani o rivayet olunan hava-yı 'anber-sirişt?

Zihnimce bir tereddüt hâsıl oldu. Aceb biz Sakız Cezîresi'nden başka bir yere mi takarrüb ediyoruz? Ne oluyor?

* Selânikli Tevfik, "Sakız'a Bir Seyahat", *Sabah*, 6 Kânunuevvel 1895, Nr. 2278, s. 3.

سافزه سياحت

چون غريباً ايکي سے اوله ايکي آي تير
دوسا بدن اعکاسه سواعل بحر سیده. تالی
جاک غنا بدول نيوک برشیره سياحت ایشيدم
بوراده صادق اوله دودل پری عبود اللغالی
اوله بربذاته ملاق اولوق شرفی حاضر لاینددن
اشای ملائکه اوقات سافزه عزیت ایدوک
برعدت اوورده قاجیچی چینه هودنده زمان
ساهد بولدیق اولوروسم هیچ اولارسه بر قاج
ساعت سافزی ده کورمه اولورده اولوایه کیکیمی
خاطر تواوازه برسورده امر و تکلیف ایلدیکدن
دوتین کون سکره کوبک بر اوپور ایله سافزه
منوجاً حرکت ایشیدم
سافزه چیره سکه لطافت آب و هوا منه داژ
اولدیک چوق اولوق طول و عظم واد ایدی
قطر چیره لطافت اش دوچونوز رحلی اولوق
اوزره خاطر نشاتم اولان بروایتده جوایدی که
اوده چیرمه سینه ایله قریب ایدیکه انسانک
چیبک آیش بو رققال و اینون افاجلریک تطعیر
ایله کاری برهاری ساقی نغس ایدرک کنیدیسی
آی ، زانی ، هواسی عب رواج طیه ایله تکمیر
ایدلش بر خاطر فایه قدم نهاده اولوش فلن ایستمدل
عبادت ایدی

بوله رحال سافه انسانک احتیاساتی نودن
عبادت اولدیجی آلامق سراق چیردن چایکی
شیرم اولدیندل رساک اولدیق و اوپور کوچکای
و درایت تأثیر نعلی ایله باش ایزه سرسام
اولوش اولنده برارینه سافزه بر ایکی میل مسافه
قالدیق قیود اولد خیر آیدیز زمان مانا کورده
سپگندم چیرمه ایله قریب ایدلش اولدیندل
روز کارک آباری کشلش دگر واکه اولش
ثلث لیل آرمه منه ثابت اولارلرده خیال میال
بر ایکی پرده منیا اثری کورورکده اولمش
ایدی شامه ک اولانجه قوتیه کیمه ک رطوبتی
هواسنی قزلامنه باشلادم . هالی اولتحات
سازادان ار ؟ هالی اوروایت اولسان هواسی
غیر مرشده ؟

ذهنیمه بر تزد حاصل اولدی . محب بز
سافزه چیره سندن بشقه بره بری قریب ایدوزور ؟
نه اولور ؟

قوردهک پانه ایله ایله عیوب توددی سولدم .
حریف سافزه ایله آتامولی ساحلدهک ایلیخار
آرمه سنده بکری اونوز سیددن بری برسوسفر
ایلدن بر اختیار دگر توددی اولدیندل بو سؤل
شرفی ایشیدم شهمه سز دودانلرده تنف
برنیم سنه برینه حاصل اولش ایسه ده فراکن
بوی کورمه کاکه منامت ایشیدم . فاطمه اختیار
قیودانک تودده وردیکی حواب ایجفلاش
اولان حس استیازسنگ درجه سی نظرمده
تبعین ایدی . آریچکر دیشیدی که :

سرفندی . اوس سافزه کشی سیکری ؟
بیم بودنه کلیم یکه ده شیکهی سفرمدر .
بورالک هرینه بی قاریش قاریش بیان بر اختیار
قیودان ایچون کیمه کوندوز اولمده . هوا
ای کونو بولسیده درجه شاشیرق اکنای
اولمدر .

— اووراسی نده تصدیق ایدرم . قاناً
بیم توددم بورالشی طریقه بچندن کل سافزه
آلمه سنده بک زاده قریب ایدرک غایت کوزل
بروایه حس ایدرکی خفنده اوتادن بری
مضطوب اولان معلومات خلاصه اولوق هیچ
بر کوزل وایه طوع عاشق اولدیندل نشات
ایشیدم .

— آی ! سز اوله بروایه طوع ایدمیکر
ایچون سافزه قریب ایلامش اولدیق حکم
ایشیدم ؟ اوله ایسه نسکی سافزه قریب ایدمیکه
بولنده امری بیان ایله سز محق ویرم طوع ایدمیکر
برهن سکر اولسته اوله کیمه قدر جزومه
باصحوص بوله کیمه وقتی ، ساکن وراکه بر
هوا ده قریب ایدرکی زمان حس اولان کوزل
نقوزل سزک ایشیدمیکر کوزل نماز ایدم و حوزا
ایدی . آی ! سوزلر بکر خاطر لری ، عیده
قائم قیغیر قیغیر قیغیر بر زمانه ک خاطر ایلی
هیت بجزه سیه زهک کشیدی .

— خاطر اکرکی اوکره که ده بچ ایچون بر
سراق اولش ایسه ده فقط اولان سافده شوراسنی
ایضاح ایچکری استقام ایدرم . سزک ایدرک
دی سکر اولسته اول موجود اولدیجی بچ
ایلدن بر حال بوکیمه نودن مقوم بولتور .

— آتک تعلق ایچکر بوکیمه مخصوص دکدر
چیره اوکوزل قوتورلدن محروم اوله اولدی زمان
اولشدر . و عرومیتک باشیه سنی ده لیون
و بو رققال آفا لرینه برشت آتک طوس اولوق
اولمه موجود ایلر لرجه آتایک یش آتک سینه
ظرفده کیمه قانیه بر اولش اونسیدر .

پوزغال لیون افاجلرینه اوله رشاق طوش
اولمش اولمهدی هیچ شبهه ایچک زواج طیه
سزی بوکیمه شوراقنده مست و بهوش ایدمک
درجه د تأثیر کوستمکدن حال آزار ایدی .

— اختیار قیودان ایله و قورولان محاوره سز
بوراده صورت ضروریه ده منقطع اولدی . بوک
واپورسز آتکی ایله کرکی کیمه قریب ایش اولدیندل
قیودان بول سون قومنده ایله اشتغال ایتک
اوزره سوزی کیمه کیمه عبور اولش ایدی .
براز سکره قوردا ایله قومنده سی متعاقب
واپورک دیری شامت معلومه سیه قدر بحر طوع فری
کیدیمه کوزلم کیمه کیمه مخصوص و لیان منظره سی
کوردیم .

پرده سکون لیل هر بری امیلا ایدرک هرکس
دیعی خواب پوشین داخه طملش بولدیندل
بزی واپورون آلال مندا ل برسکون نام ایله
قرمه ایصال ایدرک اوکیمه سافزک هواسنی
نغس ایدکدن بشقه برنی کورمدم .
ایرتنی کوی کوزی آیدیم زمان یاز کیمه سی
اولوق مناسبه ایچق بر ایش اولان اولمه ک

چیره ساندل دیشاری به عطف نظر محس ایتک
وکورده بوز کوزله خاطر نصیه سی کورمه خاطر
کمدی . باشی اوواتدم . فقط نظرم موجنا
مسرت اولدیق بر منظره به صادق ایتدی . اسکی
و ضیق و اشباب جازیشیرک انعامندن برسوقال باشیم
در حال چیره دن ایچری سیکدم . ایسه می کیدم .
سوقله چیدم . براز بورویجه سوقاک منظره سی
دک شوب اولدقه ساده اطلاقه سزا کینتیه بر
سوقاق حالی کلبه قطع منباشه قدر دوام
ایتم . بیغی قوی اطرافنده نصف داژه شکانده
پایش بر جاده ای میسی . قادی بری منتظم .
بوخا دی نقطه منباش اولان ساحل بحر غدر
طی ایشکدن سکره بول قیوب بولده ده
چیره ک اوتکی جهته طوع فری بوریکه
باشلادم .

سراج ضرورنده ترتیب ایدلش قابل قادی برنی
رطاق طار سوزا فلر دن کیمه کورمک بریده ای
چیدم . قارشیه اسکی اسولده برقله کت قیوس
دجواری ای سول طرفه ایچمه مکمل بر
حکومت قرانی . اوواتده برطاق تالار ،
آخا ملر اصات ایدی . نیدای باشدن پاشه
کوزکدن سیکر . قلعه ک بری ایچیده بولان
برایکی قیوسدن مرور ایدرک داخله کیدم .
کوک بورده کورک قصه ک ایچری سنده ایکی
قسم خاطر ایله ایله کوردم که برطاقی منتقام
ورطاقی ده خراب ایدی ! ایله خرابی خاک
غنه آکار حرکت اوض اولدیجی سکره ک خاطر
کمدی .

صباح خیزه می سرچرزی
سلاخیکی توفیق

Sabah, 6 Kânunuevvel 1895, Nr. 2278.

Kaptanın yanına yanaşıp tereddüdümü söyledim. Herif Sakız ile Anadolu sâhilindeki limanlar arasında yirmi otuz seneden beri seyr ü sefer eden bir ihtiyâr deniz kurdu olduğundan bu su'âl-i garîbimi iştince şüphesiz dudaklarından hafîf bir tebessüm-i müstehziyâne hâsıl olmuş ise de karanlık bunu görmekliğime mümânaat eylemiştir. Filhakîka ihtiyar kaptanın tereddüdüne verdiği cevap gıcıklanmış olan hiss-i istihzâsının derecesini nazarımda ta'yîn etti. Adamcağız demişti ki:

-Siz şimdiye kadar Sakız'a gelmiş misiniz? Benim bu def'a gelişim belki de bininci seferimdir. Buraların her cihetini karış karış bilen bir ihtiyar kaptan için gece, gündüz olsa da hava, iyi kötü bulunsa da zerrece şaşırma imkânı olamaz.

-Orasını ben de tasdîk ederim. Zâten benim tereddüdüm buralarını tanıdığımdan değil. Sakız Adasına pek ziyâde takarrüb eden gece gâyet güzel bir râyiha hissedildiği hakkında öteden beri mazbûtum olan ma'lûmâtın hilâfına olarak hiçbir güzel râyiha duymamış olduğumdan neş'et etmiştir.

-Ay! Siz öyle bir râyiha duymadığınız için mi Sakız'a takarrüb edilmemiş olduğunuzu hükmeylemişsiniz? Öyle ise eski Sakız'a takarrüb etmemekte bulunduğumuzu beyân ile size hak vereyim. Doğrusu ya! Bundan sekiz on sene evveline gelinceye kadar cezîreye bâhusus böyle gece vakti, sâkin ve râkid bir havada takarrüb edildiği zamân hissolunan güzel kokular sizin işittiğinizden daha ziyâde rûh-nevâz idi. Ah! Sözleriniz hatıralarımı, hem de kanımın fıkır fıkır kaynadığı bir zamândaki hâtîrâtımı hey'et-i mecmuasıyla zihnime getirdi.

-Hâtîrâtınızı öğrenmek de benim için bir merâk olmuş ise de fakat evvel emirde şurasını îzâh etmenizi istirhâm ederim. Sizin ifadenizle dahi sekiz on sene evvel mevcûd olduğu tahakkuk eden bir hal bu gece neden mefkûd bulunuyor.

-Onun fıkdanı yalnız bu geceye mahsûs değildir. Cezire o güzel kokulardan mahrûm olalı epey zaman olmuştur. Bu mahrûmiyetin başlıca sebebi de

limon ve portakal ağaçlarına bir hastalık ‘ârız olarak evvelce mevcüd milyonlarca ağacın beş altı sene zarfında külliyyen fenâ-pezir olmuş olmasıdır.

Portakal limon ağaçlarına öyle bir fenâlık ‘ârız olmamış olsaydı hiç şüphe etmem ki revâyih-i tayyibe sizi bu gece şuracıkta mest ü bî-hüş edecek derecede te’sir göstermekten hâli kalmaz idi.

İhtiyar kaptan ile vuku’ bulan muhâveremiz burada sûret-i zarûriyyede münkatı’ oldu. Çünkü vapurumuz artık limana gereği gibi takarrüb etmiş olduğundan kaptan bütün bütün kumanda ile iştigâl etmek üzere sözü kesmeye mecbûr olmuş idi.

Biraz sonra “Fonda!” kumandasını müteâkib vapurun demiri şemâtet-i ma’lûmesiyle ka’r-ı bahre doğru gittikçe gözlerim geceye mahsûs bir liman manzarası gördü.

Perde-i sükûn-ı leyl her yeri istîlâ ederek herkes dahi hâb-nüşîn-i rahata dalmış olduğundan bizi vapurdan alan sandal bir sükûn-ı tâm ile karaya îsâl ederek o gece Sakız’ın havasını teneffüs etmekten başka bir şey göremedim.

Ertesi günü gözümü açtığım zamân yaz gecesi olmak münâsebetiyle açık bırakılmış olan odanın penceresinden dışarıya ‘atf-ı nazar tecessüs etmek ve gündüz gözüyle Sakız kasabasını görmek hâtırıma geldi. Başımı uzattım fakat nazarım mûcib-i meserret olacak bir manzaraya tesâdüf etmedi. Eski ve dayyık ve ahşap çarşıların aksâmından bir sokak! Başımı derhâl pencereden içeri çektim, elbisemi giydim. Sokağa çıktım. Biraz yürüyünce sokağın manzarası değişip oldukça cadde ittîlâkına sezâ genişçe bir sokak hâlini almasıyla nokta-yı müntehâsına kadar devam ettim. Beyzi koy etrafında nısf-ı dâire şeklinde yapılmış bir cadde! Ebniyesi, kaldırımı muntazam. Bu caddeyi nokta-yı müntehâsı olan sâhil-i bahre kadar tayyettikten sonra yol kırıp bu def’a da cezîrenin öteki cihetine doğru yürümeye başladım.

Murabba’ sûretinde tertîb edilmiş çakıl kaldırımlı birtakım dar sokaklardan geçtikten sonra bir meydana çıktım. Karşıma eski usûlde bir kal’enin kapısı, duvarları, sol tarafıma bakınca mükemmel bir hükûmet konağı, uzakta birtakım haneler, ağaçlar isâbet eyledi. Meydânı baştan başa gezdikten sonra kal’enin birbiri içinde bulunan bir iki kapısından mürûr ederek dâhiline girdim. Gerek burada ve gerek kasabanın içerisinde iki kısım haneler ile ebniye gördüm ki birtakımı muntazam ve birtakımı da harâb idi! Ebniye-yi harâbî-nümânın bakiye-yi âsâr-ı hareket-i arz olduğu sonradan hâtırıma geldi.

Sabah Gazetesi Ser-Muharriri Selânikli Tevfik